

Metin Çulhaoğlu

16 Ekim 1947 yılında Balıkesir’de doğdu. Balıkesir’de başladığı lise öğrenimini 1964 yılında AFS bursuyla gittiği ABD’de tamamladı. 1965’te Türkiye’ye dönüp ODTÜ Ekonomi-İstatistik Bölümü’ne kaydoldu. Üniversite yıllarında sosyalist harekete dahil olan Çulhaoğlu Sosyalist Fikir Kulübü’ne katıldı ve kısa süre sonra da ODTÜ SFK Yönetim Kurulu’na seçildi. 1968 yılında Türkiye İşçi Partisi üyesi oldu. 1970 yılındaki mezuniyetinin ardından çeşitli işlerde çalıştıktan sonra Ankara Zafer Çarşısı’ndaki Sergi Kitabevi’nde kitapçılık yaptı. 12 Mart’ta kapatılan Türkiye İşçi Partisi’nin 1975’te yeniden kurulmasıyla önce TİP Çankaya İlçe Başkanlığı görevini üstlendi, sonra da partinin yayın organı olan *Yürüyüş* dergisinde görev aldı. TİP Ankara İl Yönetim Kurulu ve Merkez Bilim Kurulu üyeliği görevlerinde de yer alan Çulhaoğlu, Sorumlu Yazı İşleri Müdürü olarak görev yaptığı sürede *Yürüyüş*’te yayınlanan bir şiir gerekçe gösterilerek 1 yıl hapis cezasına çarptırıldı. 1979’da *Sosyalist İktidar* dergisinin Genel Yayın Yönetmeni oldu ve 12 Eylül’e kadar bu dergiyi yayınladı. 1983 yılında Ankara Sıkıyönetim Mahkemesi’nin verdiği 7,5 yıl ağır hapis cezası nedeniyle hapse girdi. *Tarih Türkiye Sosyalizm: Bir Mirasın Güncelliği* adlı ilk kitabını hapishane yıllarında yazdı. İnfaz kanunundaki değişiklikler nedeniyle 1986 yılında tahliye oldu. Aynı yıl *Gelenek* dergisini yayınlayanlar arasında yer aldı ve 1986’dan 1993’e kadar bu dergide birçok makale yazarak özgün eserlerini vermeye başladı. Aynı zamanda önce Sosyalist Türkiye Partisi, o kapatılınca da Sosyalist İktidar Partisi’nin kurucuları arasında yer aldı. 1994 yılında *Sosyalist Politika* dergisini çıkarmaya başladı. Bu yıllarda başladığı çevirmenliğe ömrünün sonuna kadar devam etti. Sosyalist Politika dergi çevresi ile birlikte Birleşik Sosyalist Parti’de yer aldı, bu partinin Başkanlar Kurulu üyeliğini yaptı. 1996’da Özgürlük ve Dayanışma Partisi’nin kuruluşunda kurucu üye olarak yer aldı ve 2001 yılına kadar Parti Meclisi ve Merkez Yönetim Kurulu üyesi olarak görev yürüttü. 2002 yılında Sosyalist Politika çevresinden arkadaşları ile Türkiye Komünist Partisi’ne katıldı. 2014 yılına kadar TKP’de Merkez Komite ve Siyasi Büro üyeliği de dahil birçok görevde yer aldı. 2014 yılında kurulan HTKP’nin kurucu üyeleri arasında yer aldı ve Merkez Komitesi üyeliği yaptı. 7 Kasım 2017’de Türkiye İşçi Partisi’nin tekrar kurulmasında hem kurucu üye olarak yer aldı hem de Merkez Komitesi ve Parti Meclisi üyesi olarak görev üstlendi. Birçok başka yayın organıyla birlikte 2014’ten itibaren *İleri Haber* ve *Komünist* dergisinin düzenli yazarlarından oldu. 14 Ağustos 2022’de hayata veda etti.

Eserleri:

Binyıl Eşiğinde Marksizm ve Türkiye Solu (1997, Sarmal Yayınları; 2002, YGS; 2015, Yordam Kitap)

Tarih Türkiye Sosyalizm (1988, Gelenek Yayınları; 1996, Doruk; 2002, YGS; 2012, Yazılama; 2016, Yordam Kitap)

Sovyet Deneyinden Siyaset Dersleri (1989, Gelenek Yayınları; 2018, Yordam Kitap)

Gençlerle Baş Başa: Sosyalizm (2020, Yordam Kitap)

(Çulhaoğlu’nun kitap olarak yayınlanmış diğer eserleri elinizdeki dört ciltlik seçkiye dahil edilmiştir.)

DOĞRUDA DURMANIN FELSEFESİ

BİRİNCİ CİLT: 1970-1989

UZUN BİR YÜRÜYÜŞÜN İLK ADIMLARI
1970-1980

BİR GELENEĞİN İNŞASI
1986-1989

İKİNCİ CİLT: 1990-1997

KURAMSAL İNŞADAN SİYASAL PARTİLEŞMEYE
1990-1993

SOSYALİST HAREKETTE BİRLİK DENEYİ
1994-1997

ÜÇÜNCÜ CİLT: 1998-2005

RÜZGÂRA KARŞI İNAT
1998-2002

SOSYALİST HAREKETTE YENİ BİR DERLENİŞ
2003-2005

DÖRDÜNCÜ CİLT: 2006-2022

TÜRKİYE'NİN SORUNLARINA KOMÜNİST PERSPEKTİF
2006-2014

DEVRİMCİ MARKSİZMİN PRATİĞİ
VE SOSYALİZMİN EŞİK ATLAMASI
2014-2022

DOĞRUDA DURMANIN FELSEFESİ

SEÇME YAZILAR 1970-1989

Yordam Kitap: 472 • **Doğruda Durmanın Felsefesi - 1** • Metin Çulhaoğlu
ISBN 978-605-172-780-6 - ISBN 978-605-172-779-0 (Tk) • *Düzeltilme:* Didem Gerçek
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni:* Gönül Göner
Birinci Basım: Aralık 2025
© Yordam Kitap, 2025

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Kuloğlu Mah. Altıpatlar Sokak Çubukçu Çıkmazı No.1/A Beyoğlu-İstanbul
Tel: +90 212 528 19 10 • **W:** www.yordamkitap.com • **E:** info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap
www.instagram.com/yordamkitap • <https://bsky.app/profile/yordamkitap.bsky.social>

Baskı: **Pasifik Ofset** (Sertifika No: 44451)
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere / İstanbul
Tel: 0212 412 17 77

DOĞRUDA DURMANIN FELSEFESİ

CİLT 1
1970-1980

YAYINEVİNİN NOTU

Doğruda Durmanın Felsefesi, Türkiye'nin yetkin Marksistlerinden Metin Çulhaoğlu'nun yarım yüzyıla yayılan düşünsel üretimini bir araya getiriyor. "Seçme Yazılar" alt başlığını taşıyan dört ciltlik seçki, günlük köşe yazıları ile kısa dergi yazılarını dışarıda bırakarak, 1970'ten 2022'deki ölümüne kadar yayınladığı belli başlı makaleleri ve kitap bölümlerini kapsıyor. Çulhaoğlu'nun teorik derinliği ve açıklığı, polemik ustalığı ve Marksizmi güncel tartışmaların içinden yeniden kurma başarısı, çalışmanın ana eksenini oluşturuyor.

Makaleler, ilk yayınlandıkları tarih esas alınarak kronolojik biçimde sıralandı ve dört ciltte şu dönemlere ayrıldı: Birinci cilt, 1970-1989 yılları arasında kaleme alınmış yazıları; ikinci cilt, 1990-1997 dönemine ait metinleri; üçüncü cilt, 1998-2005 arasının yoğun tartışmalarını; dördüncü cilt ise 2006'dan 2022'ye, Metin Çulhaoğlu'nun yaşamının son yıllarına kadar uzanan yazılarını içeriyor. Böylece Türkiye sosyalist hareketinin yarım yüzyılı aşkın serüveni, aynı bakış açısından ama değişen tarihsel uğraklar içinde izlenebilir hale geliyor. Okuma kolaylığı sağlamak amacıyla her cilt kendi içinde kısımlara ayrıldı ve bu kısımların başına, içeriği çerçeveleyen kısa açıklayıcı notlar eklendi.

Büyük boy ve 2200 sayfalık hacmiyle, bu "toplu yazılar" derlemesi, Çulhaoğlu'nun çok yönlü teorik katkısını ve analiz gücünü parlak bir şekilde sergiliyor. Marksizmin en soyut kavramlarından ekonomi politiğin temel kategorilerine, Türkiye'nin tarihsel özgünlüklerinden güncel siyasal sorunlarına uzanan geniş bir alanda ürettiği çözümlemeler; sosyalist strateji tartışmalarını, sınıf ve parti sorunlarını, modernleşme, devlet ve demokrasi yorumlarını, uluslararası sistem değerlendirmeleriyle birlikte bütünlüklü bir çerçeveye oturuyor. Çulhaoğlu'nun kendine özgü üslubu, teorik titizlikle politik açıklığı birleştiren net dili, soyut tartışmaları somut siyasal görevlerle bir araya getirme yeteneği, bu metinlerin tümünde ayırt edici bir özellik olarak öne çıkıyor.

Bu kapsamlı seçkinin hazırlanmasında, makalelerin seçiminde, dönemlendirilmesinde ve ciltler arasındaki dağılımın kurulmasında Can Soyer önemli bir rol üstlendi. Metin Çulhaoğlu'nun düşünsel mirasını daha derli toplu bir biçimde okurlara açan bu çalışmayı sunarken, katkıları için Can Soyer'e içten-

likle teŖekkür ediyor; Türkiye sosyalist hareketinin bu yetkin ve üretken teorisyenini bir kez daha saygıyla anıyoruz.

2002 yılında, İlker Maga'nın yönetiminde YGS Yayınları, aynı başlıkla bir Çulhaoğlu seçkisi yayınlamıştı. Yordam Kitap tarafından hazırlanan bu yeni derleme, söz konusu seçkide yer alan makaleleri bütünüyle içermekle birlikte, önceki seçkide bulunmayan çok sayıda makaleyi de kapsamına alarak Çulhaoğlu'nun üretimini daha geniş ve bütünlüklü bir çerçevede sunmaktadır. Bu yeni seçkiyi okurlarla buluştururken, YGS Yayınları'nın ve İlker Maga'nın emeklerini de takdirle anmak isteriz.

Yordam Kitap

İÇİNDEKİLER

UZUN BİR YÜRÜYÜŞÜN İLK ADIMLARI 1970-1980

MDD, SOSYALİST DEVRİM, TÜRKİYE: BİR KÖR GİDİŞ	17
Emperyalizm	17
Milli burjuvazi	18
Feodalizm	19
Kapitalizmin gelişmesi ve işçi sınıfı	21
Devrim tanımı ve ittifaklar meselesi	23
Sonuç	24
“İKTİSAT İLMİ” VE YARATTIĞI FETİŞLER	25
TÜRKİYE, SOSYALİST HAREKET VE AYDINLAR	28
Güçlü silah: Teori	28
Türkiye’deki eksiklik	29
1860’lardan 1960’lara	29
Kısır döngü kırılacak	30
“İSMAIL CEM-ECEVİT TARTIŞMASI” ÜZERİNE	31
Devlet bağımsız mı?	31
Türkiye’de devlet ve bürokrasi	32
MC’nin devlet hareketi	33
Rejim sorunu	33
“İHANET YILLARI”	34
GERÇEKLERİ KİTAPLARDAN ÖĞRENİRKEN	37
Türkiye ve Marksist düşünce	37
Burjuva demokratik devrimlerin önemi	37
Ya Türkiye’de?	38
Bütün bunlara karşılık	39
1960’ların patlaması	39
Bir gösterge sol yayınlar	40
Çeviri derdi de caba	40
Önemli olan niyet değil	41
Kıyasıya eleştiri zorunluluğu	41
Sonuç	42
SİYASET ÇARKI	43
Burjuvazinin büyük silahı	43
Aydınlara “ince” oyun	44
12 Mart’ın dışlıları	45
Yamalı lastiklerden sakınmak	45

Ekim Devrimi İşığında Ulusal Kurtuluş	46
Dünyanın gelişimini altüst eden olay	46
Ekim Devrimi ve kurtuluş savaşları	48
Kurtuluş Savaşı'nda Sovyet yardımı	49
Kurtuluş Savaşı'nda sosyalizm	50
Sonsöz	52
BİLİMSEL SOSYALİSTLER VE “ALINTICI”LAR	54
Alıntıları bilirsiniz	54
İki neden, bir örnek	55
Marx, Lenin ve köylülük	56
Tek ülkede sosyalizm	56
Köylülüğün önemi	57
“Can alıcı nokta”	57
Politik mücadelenin içinde olmak	58
Şiddet, ikna ve örnek	58
Geçmiş bir parça yaşamak	59
Ekim Devrimi ve Yaratıcılık	60
KEMAL ATATÜRK VE ÇAĞDAŞ TÜRKİYE	63
Dikkat edilecek bir nokta	63
Glasneck'in kitabı	64
Glasneck'in yanlışları	65
Son söz	67
“KADET YEME” VE TÜRKİYE	69
Hep “iki almaşığa” mahkûm mu olunacak?	69
Yanlışlar başka yanlışları tahrik etmemeli	69
1912 yılında Rusya'da durum değerlendirmesi	70
Lenin'in cevapları	70
“Üçüncü cephe” ve Türkiye	71
Hedef ve araçlar	71
AŞAMACILIKTA AŞAMA	73
AYDINLARDA ŞABLONCULUK HASTALIĞI VE KÖKENLERİ	76
Batı'daki uyum, bizdeki boşluk	76
Derya içinde olup... ..	77
Farklı alanlarda farklı uğraş	78
Silkiniş dönemi: Kurtuluş Savaşı	78
Kısırlık dönemi	79
İttihatçılar ve göşistler	80
Sorunların birikimi, çözümünü de getirir	81
Bugünkü bulanıklık da aşılacak	82
DEMOKRASI MÜCADELESİNDE BOĞUNTU	83
SOSYALİST HAREKETİN BUGÜNKÜ DÜZEYİ VE TKP PROGRAMI	86
Tarihsel kopukluk	86
Dış dinamiğin abartılması	87
Bilimsel sosyalizm ne diyor?	89
“Ulusal çelişki” ve ötesi	90

“Ulusal burjuvazi” fetişi	91
En başta ciddiyet gerek	91
Gerçekler yerine efsaneler	94
Hortlayan MDD’cilik	95
LENİNİZM ÇAĞINDA SOSYALİZMİN MEZARI	98
Beşikteki mezar kazıcıları	99
Leninizmin unutulmuş ilkeleri	100
Türkiye’nin ideolojik coğrafyası	102
İnce oyun ve usta oyuncular	103
Kemalist burjuvazi kendini “ortada” gösteriyor	105
Yüzyılın ilk savaş alanlarından biri	107
Komintern ve Türkiye sosyalistleri	110
Sorunların sonucu, sonucun soruları	115
İNGİLTERE AMERİKA’YI KEŞFEDECEK Mİ?	118
TKP’den iki kitap	118
Bir şeyler oluyor ama... ..	120
Örgüt, hareket olamazsa, aygıt olur	122
Miras kavgasından miras tahliline	124
Azıcık oportünizm, azıcık gebelik	125
Güzel ama acımasız bilim: Politika	126
Amerika henüz uzaklarda	128
DOĞRUDA DURMANIN FELSEFESİ	129
Doğruda durabilmenin önemini vurgulayan örnekler az mı?	130
Soyut ve somut	131
İki örnek	134
Teori ve pratik	136
Örgüt ve ideoloji	139
Örgütle ideoloji özdeş değildir	143
AVRUPA KOMÜNİZMİ: BİR OLGUNLUK HASTALIĞI	146
Derindeki kökler	148
Dünya sosyalist sistemi ve tutumu	152
Marksist-Leninist devlet teorisi yetersiz mi?	154
Tedricilik ve demokratikleşme fetişizmi	159
İdeoloji, politika ve örgütlenme	163
Son olarak	165
BİR DAHA FENERSİZ YAKALANMAMAK İÇİN	167
Örnekler ve sonuçlar	167
Siyasal ekonomizm	170
Kadrolaşma ve yayılma	174
KIRILMASI GEREKEN TABULAR LİSTESİ	176
Demokrat tepki sosyalist bilinç	177
Cephe ve ittifak	179
Faşizm ve sosyalizm	181
Sosyalizm standartları enstitüsü var mı?	184
Son olarak üstyapı	186

AYDIN HEP GÜNAH KEÇİSİ Mİ OLACAK?	191
İnsan nesnelliğın kölesi mi?	192
Türkiye aydınının özgün avantajı	193
Aydının görevi çöpcatanlık mı?	195
Kadro hareketinin önemi	197
Teorik inşa sürecinde yapay engeller	199
TÜRKİYE'DE SİYASET VE İDEOLOJİ ÜZERİNE SESLİ DÜŞÜNCELER	202
İlk birikimde fırtına öncesi (1908-1918)	203
İlk birikimde fırtına dönemi (1918-1923)	205
Yerleşme denemesi: Nutuk	207
Yerleşme denemesi: 1930'lar	208
Genel çerçeve için kısa bir uzaklaşma	211
Bazı özel sonuçlar	212
Sonucun sonucu: Solda kişilik aranışı	215
İNANMAK: BİR İŞKENCE Mİ ÇIKIŞ YOLU MU?	216
Kısa bir özet	217
Cehennem nerede?	218
Yeraltından yargılar	219
Değişiklik: Tutku mu, korku mu?	221
Ulaşılan nokta	222
68 KUŞAĞI ÜZERİNE	224
Bir tanım denemesi	225
68'e nostaljik olmayan bakış	226
47'liler ve öncekiler	228
47'liler ve sonrakiler	230
ÇERKES ETHEM OLAYI VE TARİH BİLMECELERİ	233
Dikkatsizliklere dikkat	235
Tarih yazımında "kolaj"	237
Artık olmuş bir kere... ..	239
Çifte standart	241
Tutmayan metinler	243
Ethem ayaklandıktan sonra ne yaptı?	246
GELENEKSEL SOLUN ANATOMİSİNE DOĞRU	250
Üç anahtar kavram	250
Ekonomizm: Gerçekler ve zorlamalar	252
Yapısalcılık, tarihselcilik ve Althusser	256
Teorik dağınıklığın kökenleri	260
Tarihsel birikimin ışığında	263
SOLUN TARİHİNDE ATILIM VE RESTORASYON DÖNEMLERİ	266
Güneşin doğduğu yön	267
Restorasyon belgeleri	270
Erozyon ve restorasyon	275
İŞÇİ SINIFI: NEDEN VE NASIL?	279

Proletarya: Teorik konum ve beklentiler	281
Mirasın uzantıları	284
Yüzyılımız ve kimi sonuçlar	287
GOŞİSTLER Mİ DEVRİMCİ DEMOKRATLAR MI?	291
Netlik gereken kavramlar	292
Devrimci demokrasi: Tarihsel performans	295
Devrimci demokrasi: Tipoloji ve teori	298
Bizde ne var	300
Devrimci demokratlar ve sosyalistler	303
BİR PARTİ TARTIŞMASININ DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ	306
Dünün ve bugünün çıkış noktaları	308
“Sapmalar”: Yenilenler mi, aşılanlar mı?	311
Kadrolar ve reel politika	313
KÜFÜR ROMANLARINA HAYIR, PLEBYEN KÜFÜRLERE EVET... ..	316
TARİH VE SOL: PRAGMATİZMİ AŞMAK	318
Bütünsellik, düşgücü ve değişim	320
Tarihselci bakış: Zorunlu temeller	325
Tarih ve yöntem	327
Sol: Tarihsel gerçekçilik ve güncellik	331
BİR DÖNEMİN İNSANLARI 1917-1922	339
1917 ve Türkiye’de ararış yılları	341
Aşğıdan gelen dinamizm	343
SOLDA DURUM SAPTAMASI VE PERSPEKTİFLER	347
Yakın geçmişe kısa bir gezi	348
Tartışmanın temelleri	350
Liberallik: Ya tutarsa... ..	352
Tarih ve tekrerr	354
Revizyonizm: Bir tanım denemesi	355
Olası gelişmeler: Bir perspektif	356
NASIL YAPMAMALI?	359
Neden <i>Nasıl Yapmalı</i> ?	361
Hülya bilimi ikame eder mi?	362
DEMOKRASİ SORUNU VE NİHAİ HEDEF ÜZERİNE	364
Bir boşluğun doldurulması	364
Modeller ve geçerlilikleri	366
Eleştirinin zemini ve sonuç	367
SOLDA KİMLİK ARANIŞLARI 61-71	370
İlk kapışmalar ve kalkış noktaları	372
Genel bir değerlendirme	378
MDD: İç evrim ve tutarlılık	381
TİP’in serüveni ve sosyalist devrim	387
SAPACAKSANIZ ŞIMARMADAN SAPIN	391
Sapacaksınız... ..	393
AVRUPA’DA MARKSİZM: UZAKTAN GÖZLEMLER	396

Gelişme: Kararlılık değil, salınım	396
Kırk yıl; Canlılık yok, almaşık da... ..	400
60'lar: Kapak kalkıyor	402
Yakın gelecek: Bazı olasılıklar	406
KAŞ YAPAYIM DERKEN	410
SIRADAN OLMAK YA DA OLMAMAK	414
Önce temel ilkeler... ..	415
Sosyalist program ve dönemeç noktaları	416
Enternasyonalizm, kalıcılık, tutarlılık	418
Sonuç: "Sıradan" mı olunmalı?	423
Zorunlu bir ek	424
İDEOLOJİ VE SİYASET: BİR MODEL ÖNERİSİ	427
I- Marx ve Engels'de temel kavramlar	428
II- Üstyapı ve çağdaş yorumlar	433
III- Bir parantez: Tarihselci ve yapısalcı yaklaşımlar	439
SİYASET VE İDEOLOJİ: TÜRKİYE'YE BAKARKEN	445
I. Sağlıklı yaklaşım önünde temel engeller	446
II. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e: Süreklilik boyutu	453
III. Cumhuriyet: İdeolojide sıçrama dönemleri	458
IV. Sonuç: Etkileşim ve eklemlenme	464
YÖNTEM SORUNU: GENEL BİR YAKLAŞIM	469
SOLUN İNSANLARINDA SOLUN TARİHİ	479
Gerçek dinamik nerede?	479
İki insan, iki çizgi	481
TKP'nin dönemeçleri	485
İdeolojik içerik sorunu	487
Yeniden Nâzım	490
Son değerlendirmeler	492
SOL PARTİ: YOĞURDU NASIL ÜFLEMELİ?	494
Parti ve öncülük	496
Gerçekten "tartışan" bir parti	497
Parti içi ilişki ve örgüt fetişizmi	502
Çalışma biçimi üstüne birkaç not	505
Sonuç yerine	507
SOLDA BOŞLUK VAR MI?	509
SOSYALİST TEORİNİN REORGANİZASYON GEREĞİ	517
Diyalektik maddecilik	518
Türkiye'de Marksizm: Rektifikasyon ve popülerizasyon	521
İDEOLOJİ VE POLİTİKA: KAVRAMLARDAN PRATİĞE YAKLAŞIM DENEMESİ	527
Burjuva ideolojisi ve egemen ideoloji	529
Yeni bir eklemlenmeye doğru	532
"Bunalım" kavramı nasıl açılmalı?	537
Sol için küçük notlar	541

UZUN BİR YÜRÜYÜŞÜN İLK ADIMLARI 1970-1980

Metin Çulhaoğlu'nun yazarlık hayatının ilk yılları.
Emek, Yürüyüş, Yurt ve Dünya ve *Sosyalist İktidar*
dergilerinde ürettiği eserleri.

MDD, SOSYALİST DEVRİM, TÜRKİYE: BİR KÖR GİDİŞ

Bugüne dek Türkiye’de izlenecek devrimci strateji üzerine çok şey yazılıp söylendi. Ortaya çıkan gerçeklerden biri şu: Millî Demokratik Devrim Stratejisi, savunucuları tarafından bir fetiş haline getirilmiştir. Bütün eleştiriler, yorumlar, “oportünistler”den geldiği gerekçesiyle körce reddedilmiş, bazı kimseler, savundukları stratejinin bir âleti, esiri durumuna gelmişlerdir. Öyle ki bu kimseler, doğru saydıkları stratejiyi, oportünist olduğunu vehmettikleri sosyalistlere karşı savunmak için tahrifata, yalana, bilimsel sosyalizmin genel doğrularını çarpıtmaya yönelmişlerdir. Pratik göstermiştir ki bu fetişistler önce her türlü eleştiriyi reddetmişler, sonra da aynı konular üzerinde birbirlerini yemeye başlamışlardır. Örneğin, işçi sınıfının önderliğini reddetme konusunda kendilerine yöneltilen ithamları küfürle cevaplamışlar, sonra aynı konu üzerinde birbirlerine düşmüşler ve bunu proleter devrimciler arasındaki detay(!) anlaşmazlıkları olarak niteleyebilmek cesaretini göstermişlerdir.

Yaratılan fetişin piyonları durumuna gelen bu kimseler arasında henüz tartışmaya açık olanların bulunduğunu varsayarak, meseleyi ana hatlarıyla bir kere daha ortaya koymakta yarar görüyoruz.

Somut şartları, önceden veri alınan bir stratejiye uyacak biçimde çarpıtmının bilimsel sosyalizmde yeri yoktur. Yürekten sosyalist kimselere bugün “emperyalist ajanı, oportünist” diyenlerin yarın duyacakları utanca da kendilerini hazırlamaları gerekir. Dev aynasına bakıp kendilerine proleter devrimci diyenleri aşağıdaki konularda bir kere daha uyarıyoruz.

Emperyalizm

Millî Demokratik Devrim tezini savunanlar, giriştikleri çözümlemelerde Türkiye’nin tipik koloni olduğu biçiminde sonuçlara varmaktadırlar. Gerçekte ise, emekçilerin başlarını kaldırdıkları anda karşılarında Amerika’yı bulacakları bir ortam Türkiye’de yoktur. Örneğin Türkiye, tüm yatırımların %75-80’inin Amerika’ya ait olduğu Latin Amerika ülkelerinden farklıdır. Üretim araçlarının bizzat yabancılara ait olduğu kollar Türkiye’de sınırlıdır. Emperyalizmin yerli burjuvaziyi ekonomik bakımdan destekleyen müdahaleleri içerideki sınıf çelişkilerinin artmasına yol açmıştır.

Türkiye’ye emperyalizmi ondan bağımsız olarak oluşan yerli *burjuvazi davet etmiştir*. Türkiye’yi etkisi altında bulunduran emperyalizm, Türkiye’deki kapitalizmden bağımsız, kendiliğinden var olan bir şey değildir. Bugün içerideki burjuvaziye karşı girişilen bir mücadele kendiliğinden bu burjuvazinin destekçisi emperyalizmi hedef alır, emperyalizme karşı girişilen bir mücadele ise, yine kendiliğinden onun Türkiye’deki tamamlayıcısı burjuvaziye hedef alır.¹

Daha önce de söylediğimiz gibi, emperyalizmin sömürü mekanizmasında dolaysız sermaye yatırımları az bir yer tutmaktadır (Türkiye’de durum böyledir). Bunun yerine emperyalizm yerli sermayeye montaj parçaları, teçhizat ve hammadde satarak işini yürütmektedir. İthal ettiği maddelerin, yatırım mallarının fiyatlarının yüksekliği yüzünden yerli burjuvazinin emperyalizmle çelişkisi vardır şüphesiz. Ancak yerli burjuvazi iç pazarı katmerli bir biçimde sömürerek bu çelişkinin doğurduğu maliyeti örter. Dış güçlere karşı kaybettiğinden kat kat fazla bir kâr sağlar. Bu mekanizmanın işleyişini sağlayan temel ise, Türkiye’deki mevcut düzen, yani burjuvazinin egemen olduğu düzendir.

Millî Demokratik Devrim tezini savunanların iddia ettiği “Ulusumuzun heyeti umumiyesinin emperyalizm tarafından sömürüldüğü”² görüşü, Türkiye’nin şartları ışığında geçersiz bir soyutlama-genellemedir. Bu tür bir genelleme ancak yabancı sermayenin dolaysız ve büyük ölçüde girip sömürdüğü bazı Asya, Afrika, Latin Amerika ülkeleri için düşünülebilir. Ayrıca emperyalizmle kapitalizmi birbirinden ayrı birer olgu olarak gösterme ve kapitalizmi es geçme çabasındaki bazı teorisyenler(!) “emperyalist üretim ilişkisi”³ gibi düzmece terimler de kullanmaktadır. “Üretim ilişkisi” belirli bir üretim biçiminin doğurduğu ilişkiler bütünü anlamına gelir. “Emperyalist üretim ilişkileri” gibi garip bir kategorinin de sosyalist teoride yeri yoktur.

Bizim görüşümüz, emperyalizmle yerli kapitalizmin bir bütün teşkil ettiği; Türkiye’de emperyalizmin sosyal tabanının yerli kapitalizm olduğu ve Türkiye’de kapitalizmin de emperyalizmle dayanışarak iktidarda bulunduğu. Dolayısıyla anti-emperyalist ve sosyalist mücadelenin birlikte yürütülmesi doğaldır, zorunludur.

Millî burjuvazi

Önce “Millî Burjuvazi” sözünden ne anladığımızı ortaya koyalım.

Bir ülkenin iç pazarı üzerinde dış tekellerin egemenliğine son verilmesinde, bu tekellere aracılık etmekten, onunla beraber iş yapmaktan daha fazla çıkarı olan ve bunun için mücadele veren burjuvaziye millî burjuvazi

1 Henri Aleg, *Az gelişmiş Ülkelerde Askerî Darbeler ve Demokrasi*, der. Fethi Naci (İstanbul: Gerçek Yayınları).

2 Muzaffer Erdost, *Türkiye Sosyalizmi ve Sosyalizm* (Ankara: Sol Yayınları, 1969), s. 31.

3 Muzaffer Erdost, a.g.e., s. 21.

denir. Kapitalistlerin bir kesiminin dış güçlerle bağlarının olmaması ve T.C. nüfusuna kayıtlı olmaları, bu kapitalistleri “millî burjuvazi” yapmaz, “millî burjuvazi” sözü dış tekellere emperyalizme karşı alınan bir tutumun ifade-sidir. Statik bir durumu değil, alınan tutumları, girilen eylemleri yansıtır. Yüzeyde bir tanımla “millî” yaftası yapıştırılan burjuvazi, eğer dış tekellere aracılık etme özleminde ise ve anti-emperyalist harekete cephe alıyorsa bu burjuvazi “millî” yaftasına layık değildir. Bugün millî demokratik devrim tezini savunanlar anti-emperyalist ve sosyalist mücadeleyi birbirinden ayırmak isterken, burjuvazi tüm olarak anti-emperyalist ve sosyalist mücadelenin karşısında birleşmiştir.

Yukarıda tanımını yaptığımız nitelikte bir “millî burjuvazi” Türkiye’de “adı var kendi yok” durumdadır. Millî demokratik devrim tezini savunanlar da “millî burjuvazi” konusunda kesin bir şey söylememektedirler. Ancak, “millî burjuvazi vardır ve güçlü bir anti-emperyalist halk hareketi karşısında devrimci saflara katılması muhtemeldir” demektedirler. Ne var ki proletarya önderliğindeki halk hareketlerinde, hele bu hareket çok güçlendiği zamanlar, millî burjuvazinin proletaryanın önderliğinden ürküp karşı saflara geçmesi de aynı ölçüde muhtemeldir.

“Millî burjuvazi” konusunda, son zamanlarda kesin bir şey söylememekle birlikte, başlangıçta, millî demokratik devrim tezini savunanlar, “millî burjuvaziden” hayli ümitvar görünmekteydiler. Nitekim “Millî burjuvazinin Türk ulusal ekonomisinde yeri olacaktır”,⁴ “Demokratik devrimden sonra millî birlik içinde gelişme”⁵ gibi sözleri bunu doğrulamaktadır. Hele hele “demokratik devrimden sonra millî birlik içinde gelişme” sözü burjuva demokratik devrimin hemen sosyalist devrime dönüştürülmesine dayanan bilimsel sosyalist sürekli devrim tezinden çok, demokratik devrimle sosyalist devrim arasında uzun bir dönem bulunacağına dayanan “azınlıkçı” tezi benimser görünmektedir (Başlangıçta demokratik devrimle sosyalist devrim arasına konan bu “Çin Seddi” sonradan, her nasılsa, istisnâye uğramıştır).

Feodalizm

Feodalizm konusunda da millî demokratik devrim tezini savunanlar sürekli fikir değiştirmektedir. Başlangıçta millî demokratik devrim aşamasının gerekliliğini emperyalizm ve feodalizmin varlığına bağlayıp, “Türkiye yarı bağımlı-yarı feodal bir ülkedir” derlerken, bugün millî demokratik devrimin, ön şart olarak, feodalizmin varlığını gerektirmediğini söylemektedirler. “Türkiye yarı feodal bir ülkedir” sözünü ise sadece çok heyecanlandıkları ve işi inatlaşmaya döktükleri zaman sarf etmektedirler.

4 E. Tüfekçi, “Demokratik Devrim: Kime Karşı Kimle Beraber”, *Yön*, sayı: 175.

5 E. Tüfekçi, “Demokratik Devrim: Kime Karşı Kimle Beraber”, *Yön*, sayı: 175.

Bizim görüşümüz ise, baştan beri, Türkiye’de feodalizmin önemli bir yer tutmadığı yolunda olmuştur. Bunun yanı sıra topraksız köylülerin demokratik mücadelesinin mutlaka sosyalist devrimden ayrı bir devrim aşamasında çözümlenmesi gerektiği yolundaki görüşler yanlıştır. Bu görüş belirli ölçüde ancak feodalizmin üretim güçlerinin gelişmesini tek başına engellediği ve bu engel ortadan kalktığı takdirde sanayinin ve işçi sınıfının iyice gelişeceği bir soyut model için geçerli olabilir: Soyut diyoruz; çünkü bugün Türkiye’de feodalizmin (mevcut olduğu kadarıyla) ortadan kalkması üretim güçlerini yukarıda bahsedilen biçimde geliştirecek bir olay değildir. Az topraklı ve topraksız köylüler, toprak sahibi olduktan sonra işçi sınıfının temel müttefiki olmaktan çıkarlar, daha tutucu bir hal alırlar. Sosyalist devrimden önce köylülerin toprak sahibi yapılmasıyla uğranılan bu müttefik kaybetme zararı, ancak bu işlemin işçi sınıfını tek başına sosyalist devrimi yapacak derecede sayıca ve nitelikçe güçlendirmesiyle maliyetini kurtarabilir. Proletaryanın bu duruma gelip müttefiksiz sosyalist devrimi başardığı ise dünyada görülmemiştir. Hele az gelişmiş ülkelerde toprak reformunun işçi sınıfını bu derece güçlendirmesi hiç beklenemez.

Doğru strateji işçi sınıfının sosyalist mücadelesiyle, köylülerin demokratik mücadelesinin birlikte yürütülmesidir. Demokratik talepleri işçi sınıfının sosyalist iktidarı tarafından sağlanacağı için yoksul köylüler işçi sınıfının en temel müttefiki olurlar. “Sosyalist devrim döneminde feodal sınıf yoktur”⁶ görüşü doğru devrim tanımı ışığında düşünüldüğünde kesinlikle yanlıştır. Köylülerin toprak taleplerinin karşılanması ***sosyalist iktidarın*** özüyle çelişmez. Toprak, iktidara geldikten sonra işçi sınıfının, müttefiki köylülere vereceği geçici bir ödündür. Köylülerin mücadelesi burjuva demokratik kökenli, toprak sahibi olma özlemine dayanır diye işçi sınıfının ülke çapındaki sosyalist mücadelesi ertelenemez. Mücadelemiz ustaların dediği gibi: “Köylüyle demokrasi için, şehir ve köy proletaryasıyla sosyalizm için”dir.⁷ “Sosyalist sınıf partisi, bu iki ayrı mücadelenin birinin içinde erimeyip bunları birbirine bağdaştırıp bir arada yürütmek durumundadır.”⁸

Türkiye’de sayısı milyonu aşan tarım proletaryasına verilecek bilinç, sosyalist bilinçtir. Sosyalist devrimcinin görevi; tarım proletaryasına, toprağa eşit tasarruf hayallerinin burjuva demokratik kökenli olduğunu ve gerçek çözümün tarımda sosyalist üretim biçiminin yerleşmesi olduğunu anlatmaktır.

Tarımda önemli bir yer kaplayan ve artık ürünü ilkel kapitalist sömürü mekanizmalarıyla sömürülen küçük çiftçilerin mücadelelerinde hedef, bizzat bu ilkel kapitalist sömürü mekanizmalarıdır.

6 Muzaffer Erdost, *Türkiye Sosyalizmi ve Sosyalizm* (Ankara: Sol Yayınları, 1969), s. 87.

7 Lenin, *Toprak Meseleleri*, çev. Ş. Alpay (Ankara: Sol Yayınları, 1969), s. 22.

8 Lenin, *Seçme Yazılar*, çev. A. Tokatlı, (İstanbul: Gerçek Yayınları, 1969), s. 66-70.

Kapitalizmin gelişmesi ve işçi sınıfı

Kapitalizmin gelişme derecesi, işçi sınıfı, işçi sınıfının önderliği konularında millî demokratik devrim tezini savunanlar arasında görüş farklılıkları vardır. Ayrıca, bu konulardaki görüşler zamanla değişikliğe de uğramaktadır. Örneğin, millî demokratik devrim tezini savunan kişiler başlarda millî demokratik devrimin, geri kalmış ülkelerde sadece proletarya öncülüğünde, tüm emekçi sınıfların ve bazı hallerde millî burjuvazinin de katılımıyla gerçekleşebileceği görüşüne dogmatizm derken,⁹⁻¹⁰ bugün proletarya hegemonyasında millî demokratik devrimden söz etmektedirler. Asker, sivil-aydın kadrolar tarafından dogmatik olmayan(!) yolla gerçekleştirilecek bir millî demokratik devrimden ümidi kesmeleri, bu kimseler hesabına olumlu bir gelişmedir. (Burada hemen şunu ekleyelim: Bir zamanlar küçük burjuva önderliğinde devrimi, sonra İslamcı sosyalizmi savunmuş, işçi sınıfının durumunun ne olduğunun iyice bilindiği 1937’lerde Türkiye’nin sosyalizme daha yakın olduğunu iddia etmesinden sosyalizmden ne anladığı aşikâr bir kimse, Türkiye’de sosyalizmin canlı tarihi olma iddiasındadır. Bize göre bu şahıs, sosyalizmin değil ama, Türkiye’deki çeşitli fikir akımlarının canlı tarihidir.)

Türkiye’de kapitalizmin, dolayısıyla işçi sınıfının gelişmediği görüşü millî demokratik devrim tezini savunanları yanlış yerlere götürmektedir. Bir kere bugün Türkiye’de işçi sınıfı sayıca hayli önemlidir. Bu sınıf 1961’den bu yana giriştiği eylemleri ve örgütlenmeleriyle ekonomik bilince sahip olduğunu göstermiştir. İşçi sınıfının siyasi bilince sahip olmaması ise, işçi sınıfının değil, sosyalist ideolojiyi benimsemiş aydınların eksikliğidir. İşçi sınıfına siyasi bilinç dışarıdan verilir.

Sosyalist devrimi gerçekleştirmek için işçi sınıfının objektif ve subjektif koşullardan yoksun olduğunu iddia eden ve buna gerekçe olarak da Türkiye’nin sanayileşmemiş olduğunu ileri sürenlere göre, bu düzende sanayileşme nasıl sağlanacaktır? Eğer sanayileşmeyi Türkiye “tam bağımsız ve gerçekten demokratik” olduktan sonra mümkün görüyorlarsa, bu dönemde hangi iktidar hangi sınıfa dayanarak sanayileşmeyi sağlayacaktır? “Demokratik devrimden sonra millî birlik içinde gelişme” bu sorunun cevabı mıdır, yok eğer sanayileşme proletaryanın millî demokratik devrimde iktidara ağırlığını koymasıyla gerçekleşecekse, bunu yapabilen bir işçi sınıfının demokratik devrimden önce de güçlü yani objektif ve subjektif koşullara sahip olduğu anlamı çıkmaz mı? Bu da millî demokratik devrim tezini savunanların (şimdi bir kısmının) başlangıç önerileriyle çelişmez mi?

9 E. Tüfekçi, “Sosyalizmde Metod Meselesi”, *Yön*, sayı: 152.

10 Aynı meselenin seneler sonra, millî demokratik devrim tezini savunanlar arasındaki parçalanmayla beraber ilk defa ortaya atılışı ilginçtir. Burjuva kuyrukçuluğu ithamını reddedenler şimdi birbirlerini kuyrukçulukla suçlamaktadır. Bkz. *Aydınlık* (P.D.), sayı: 17, *İşçi Sınıfı ve Millî Demokratik Devrim*, Şahin Alpay, s. 384.

Şunu açıkça ortaya koymak gerekir: İşçi sınıfı millî demokratik devrime, millî demokratik bilinçle öncülük etmez. İşçi sınıfının öncülüğü, onun kendisi için sınıf olmasıyla mümkündür. İşçi sınıfının kendisi için sınıf olması ise onun anti-kapitalist bilince sahip olması demektir. Anti-kapitalist şiarların atılmasını toptan reddedenler, bu işi kulaktan kulağa sosyalist bilinç fısıldayarak mı yapacaklardır?

Millî demokratik devrim tezini savunanlara göre Türkiye’de burjuva demokratik devrimler tamamlanamamış ve demokratik haklar bütünüyle verilmemiştir. Bu konuda tartışma iki açıdan yapılabilir: 1) Türkiye’de burjuva demokratik devrimler ne ölçüde yapılmıştır? 2) Geri kalanlar nasıl yapılır?

İlk olarak şunu söyleyelim, burjuva demokratik devrimlerin temel hedefi ikilidir: Birincisi siyasal alanda feodalizme, dine dayalı devlet düzenine son verip yerine laik burjuva cumhuriyetini getirmek, ikincisi sosyal alanda feodalizm gibi geri üretim biçimlerini ortadan kaldırmak. Ayrıntılara inmeden burjuva demokratik devrimlerin görevini de böyle tanımlayabiliriz. Bu iki temel görevden birincisi, özellikle 1923’ten beri esas itibarıyla yerine getirilmiş durumdadır. Şüphesiz bugün Türkiye’de dinci düzeni hedefleyen gerici ideolojilerin yayılıp geliştirildiği de bir gerçektir. Fakat bu gerici dinci ideoloji iktidardaki sınıfın kendi öz ideolojisi değildir. İşbirlikçi kapitalist sınıf bu ideolojiyi devrimci harekete karşı vurucu güç olarak kullanmaktadır. İktidarın sınıfsal niteliği ile dinci gerici ideoloji arasında kesin bir çelişki vardır ve bu çelişki sık sık açığa çıkmaktadır. Bu yüzden, “*Emperyalizme bağlı işbirlikçi sermaye* ve feodal kalıntılar, teokrasiyi bayrak edinerek, bugün emekçi sınıf ve grupların sosyalizme giden yolu üzerinde kapitalizmin gelişmesi ile önemli bir hale gelen millî nitelikteki burjuvaziyi ve küçük burjuvaziyi kendi saflarına çekerek, şekli bir cumhuriyet yönetimi altında gayri millî yani bağımlı, gayri laik yani feodal kurumların ve ideolojilerin egemenliği yolunda bilinçli ve sistemli olarak çaba göstermektedirler”¹¹ görüşü bizce dikkatsiz bir değerlendirmedir.

Sosyal alanda ise tarımdaki geri üretim biçimleri, düzenin özündeki gelişme süreçleri tarafından tasfiye edilmektedir. Örneğin ortakçılık (yarı-feodal) kapitalizmin gelişmesiyle birlikte yok olmaktadır. Tarıma traktörlerin ve diğer araçların girmesiyle üretim daha verimli ve kârlı bir hal almakta, bundan topraklarını genişleterek yararlanmak isteyen toprak sahipleri kendi topraklarındaki ortakçıları çıkararak kapitalist tarıma geçmektedirler.

Demokratik haklar meselesinde ise, hâkim sınıflar güçleriyle orantılı olarak birçok hakları tanımışlardır. Demokratik hakların tümüyle sağlanamamasının belli başlı nedenini ise, burjuvazinin güçsüzlüğünde aramak gerekir. Burjuvazinin tanıyacağı haklar büyük ölçüde kendi gücüyle orantılıdır.

11 Muzaffer Erdost, *Türkiye Sosyalizmi ve Sosyalizm*, s. 81.

Diğer hakların nasıl sağlanacağı konusuna gelince: Demokratik hakların tümüyle sağlanması işçi sınıfı mücadelesinin temel görevlerinden biridir. İşçi sınıfının sosyalizm yolunda mücadelesi demokratik hakların tümüyle sağlanması meselesini de içerir. Gerçekte, sağlanmamış demokratik haklar meselesi en fazla işçi sınıfını ve onun mücadelesini ilgilendirdiğinden, bu hakların sağlanması yolundaki mücadelenin en bilinçli ve en sağlam öncüsü işçi sınıfıdır.

Şurasını da belirtelim ki köylülere toprak verilmesi, vatandaşlık hakları, laiklik, kadın erkek eşitliği gibi temel demokratik haklar bile, Rusya'da 1917 *sosyalist devrimiyle* sağlanmıştır.

Devrim tanımı ve ittifaklar meselesi

Sosyalist devrim tanımı konusunda da milli demokratik devrim tezini savunanlar birbiriyle tutarlı tanımlar getirememektedir. Buna rağmen sosyalist devrimin, sosyalist üretim biçiminin topluma kesin olarak yerleşmesi demek olduğu yolundaki tanım yaygın durumdadır.¹² Bu tanımın yetersizliği ve geçersizliği şundan ileri gelmektedir: Eğer sosyalist devrim, üretim biçiminin tümüyle sosyalist üretim biçimine dönüşmesi demekse, bu dönüşümü hangi sınıfın iktidarı sağlayacaktır? Dönüşümün tamamlanabilip yukarıdaki sonucun üretim biçiminin değişmesi sonucunun sağlanabilmesi için hangi sınıfın iktidarı gerekmektedir? Bu sınıf ancak proletarya olabileceğine göre proletaryanın iktidara gelişi olayına ne ad verilecektir?

Doğru tanım ise şudur: Burjuvazinin iktidarına son verilmesiyle sosyalist toplum düzeninin kurulması arasında bir süreç yer alır. Bu sürecin başlangıcı, yani iktidarın el değiştirmesi bir niteliksel sıçrama anıdır. Bu anda kapitalist sınıf iktidarı yerine sosyalizmi kurmayı amaçlayan proletarya ve onun müttefiki emekçi köylülerin iktidarı kurulur. İşte bu an sosyalist devrimdir. “Sosyalist devrimde iktidar, işçi sınıfının önderliğinde tüm emekçi sınıfların eline geçer.”¹³ “Sosyalist devrim sömürücü sınıfların iktidarını kaldırır ve yerine emekçi yığınların iktidarını kurar.”¹⁴ Bu iktidar değişikliğini, yani sosyalist devrimi, mevcut üretim biçiminin değiştirilmesi süreci izler, bu sürecin sonunda da sosyalist toplum düzeni kurulur. Biz, önümüzdeki devrimci adım sosyalist devrimdir derken, önümüzdeki devrim aşamasında siyasal iktidarın sınıf niteliğinin değişeceğinden ve proletaryanın önderliğinde emekçi iktidarının kurulacağından bahsediyoruz. Bu iktidar değişikliği gerçekleştiği zaman sosyalist toplumun kurulmuş olacağını kastetmiyoruz.

12 Sayın Mihri Belli'nin yaptığı devrim tanımlarının %50'sinden çoğunun bu şekilde olmasını kıstas olarak bu yargıya vardık!

13 Maurice Cornforth, *Dialectical Materialism*, Volume 7, *Historical Materialism*, Lawrence and Wishart, London, 1962, s. 77.

14 *Political and Economy of Socialism*, Progress Publishers, Moscow, 1967, s. 9.

Sosyalist devrimi böylece tanımladıktan sonra sosyalist devrimde ittifaklar meselesine geçelim:

Sosyalist devrimde şehir ve köy proletaryasının en temel müttefiki topraksız köylülerdir. Bazıları buradan hareket ederek işçi sınıfı ve yoksul köylüler iktidara geldiğinde, işçi sınıfının köylülerin demokratik taleplerini karşılamak için onları toprak sahibi yapacağı için, toprağın özel mülkiyetinin veya kullanımının ise sosyalizmin özüyle çelişmesi yüzünden, bu iktidara sosyalist iktidar denemeyeceğini öne sürmektedirler. Bir kere *bir iktidarın sosyalist olup olmadığı belirleyen faktör o iktidardaki hâkim gücün ne olduğu ve neyi amaçladığıdır; kısa dönemde uygulanan taktiğin niteliği değildir*. Köylülerin örgütlenme ve siyasal bilince sahip olma bakımından işçi sınıfından çok geri, dağınık bir güç olduğu bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla köylülerin, iktidarda işçi sınıfı kadar söz sahibi olup temel siyasi uygulamayı onun kadar etkili bir şekilde belirleme olanağı yoktur. Bu da ittifaktaki hâkim gücün kesinlikle proletarya olduğu anlamına gelir. Bu durumda, proletaryanın amacı sosyalizmi kurmaktır. Hâkimiyeti ve amacı kesinkes belirli olan proletaryanın kısa dönemde köylülerin demokratik taleplerini karşılaması işçi-köylü ittifakını sağlamlaştırır. İşçi sınıfı, böylece köylülerin desteğini alarak önceki düzenin kalıntılarına karşı daha güçlü olur. Bu da onun iktidardaki hâkimiyetini perçinler ve uzun dönemde sosyalizmi kurma görevine daha güçlü bir biçimde yüklenmesini sağlar. Millî demokratik devrim tezini savunanlar ise kimi yerde emekçi sınıfların bir kesiminin temel hedefinin sosyalizm olmadığını söyleyerek meseleyi doğru koymakta (fakat daha önceleri belirtildiği gibi bundan yanlış sonuçlara varmaktadırlar), kimi yerde ise “Emekçi sınıf ve grupların sosyalizme giden yolu”¹⁵ gibi sözlerle, ilk söyledikleriyle çelişkiye düşmektedirler.

Sonuç

Bir toplumda çeşitli sınıf ve tabakalar arasında çeşitli çelişkiler yer alır. Dolayısıyla değişik amaçlar için değişik nitelikte mücadeleler verilir. Bunların arasında en temel mücadeleyi sermayeye karşı emek vermektedir. İşçi sınıfının görevi, toplumdaki farklı nitelikte devrimci mücadeleleri kendi mücadelesi etrafında toplayıp bunları tek bir akım halinde birleştirmektir. İşçi sınıfı, bir yandan burjuvaziye karşı temel siyasi mücadelesini yani sosyalist mücadeleyi sürdürürken, öte yandan somut meseleler karşısında diğer sınıflarla ittifak kurarak somut mücadeleler verir. Ama bunlar, işçi sınıfına “kendisiyle mülk sahibi sınıflar arasındaki çıkar zıtlığını unutturmamalıdır ve unutturamaz”.¹⁶

Emek Dergisi, C. 1, Sayı: 26, 1970

15 Muzaffer Erdost, *Türkiye Sosyalizmi ve Sosyalizm*, s. 81.

16 Lenin, *Toprak Meseleleri*, çev. Şahin Alpay (Ankara: Sol Yayınları), s. 17.

“İKTİSAT İLMİ” VE YARATTIĞI FETİŞLER

Dünya kapitalizmi yeni bir bunalım yaşıyor. Bu bunalımın kaynağı, kapitalist düzenin kendi yasaları ve işleyişi. Kapitalist sistem en büyük bunalımını 1930’larda yaşadı. Alınan yeni tedbirler sayesinde, artık bir daha bunalım olmaz deniyordu. Ama öyle olmadı; üstelik, dünyamızdaki koşulların değişmesi, yeni durumların ortaya çıkması, bunalımlara yeni özellikler kazandırdı. 1930’larda dünyada bir tek sosyalist ülke vardı. Bugün ise bir sosyalist sistem, sosyalist bir dünya var. 1930’larda henüz “tarihin nesneleri” olan üçüncü dünya ülkeleri bugün sosyalist sistemle ilişkilerini geliştirerek tarihin yapıcıları arasına katılıyor. Dünya kapitalizmi kendini koruma kavgası verirken her cephede yeni saldırılarda bulunuyor. 1930’ların bunalımı Keynes Teorisi’ni yaratmıştı. Yeni bunalım da yeni ürünlerini veriyor. Bir yandan devlet müdahalesi, planlama gibi “düşmana ait” silahlara başvurulurken, öte yandan, yeni durumu açıklamak üzere “ultra-modern” iktisat teorileri ortaya atılıyor.

“İktisat ilmi” ile ekonomi politik arasındaki kavgı, iki dünya görüşü ve sistemi arasındaki mücadelenin ideolojik plandaki görünümünden biri. “İktisat ilmi”, kapitalist düzeni veri alan, ekonomik olgu ve gelişmeleri toplumsal bütünlüğünden soyutlayan, kısacası kapitalizmden başka düzen tanımayan bir “ilim”. Örneğin, tekelci piyasa koşullarında fiyatların daha yüksek olacağını söyler, orada kalır. Tekellerin neden doğduğuna, ne gibi sonuçlar getirdiğine hiç dokunmaz. Ya da alınan tedbirlerle kapitalist düzenin “rasyonelleştiğini” söylemekle yetinir; bu “rasyonelleşmenin” temelinde daha çok kâr dürtüsünün yattığını bir yana bırakır. Ekonomi politik ise ekonomiyi dinamik bir gelişim içinde değerlendiren, toplum biçimlerine özgü yasaları ortaya çıkaran ve en önemlisi bu yasaların toplum tarafından toplum yararına yönlendirilebileceğini öneren bir niteliğe sahip. Başka bir deyişle, “iktisat ilmi” veri alıcı ve mazur gösterici; ekonomi politik ise eleştirici ve değişime yönelik.

Türkiye, dünya kapitalist sistemi içerisinde yer alan bir ülke. Özelliği, geri kalmışlığı ve emperyalizme bağımlılığı. Buna karşılık, iki dünya görüşü, iki sistem arasındaki kavgı Türkiye’de de sürüyor. Sermaye, Türkiye’de de ide-

olojik planda kendini koruma savaşı veriyor. Sermayenin rakibi işçi sınıfının bilimi. Sermayeden yana “iktisat ilmi”nin karşısında, işçi sınıfının ekonomi politığı yer alıyor.

Ancak Türkiye’de biraz daha farklı bir durum söz konusu. Türkiye’de işçi sınıfının bilimine karşı “ultra-modern” iktisat teorileri öne sürülmüyor; klasik iktisadın ilkel silahları kullanılıyor. Tabii ufak tefek rötuşlarla. Söylenenler ve yayılmak istenenlerden bazıları şöyle: Serbest rekabet vardır ve geçerlidir; burjuvazi “tarihsel dinamizmi”ni ya da ilericiliğini kullanmak durumundadır; bürokrasi, bu dinamizmi destekleyen bir rol oynamaktadır. Bunun gibi daha nice. Sanki 18. 19. yüzyıllarda yaşıyoruz. Sanki burjuvazi çağımızda da en ileri üretici güçlerin temsilcisi, daha ilerici yok.

Sermaye cephesi, kendi açısından elbette bunları yapacaktır. Önemli olan, işçi sınıfı hareketinin bu saldırı karşısında gerilememesi. Ama gerileyenler var; bu gerileme onları teslimiyete kadar götürüyor. İdeolojik mücadelenin bu alandaki gerilemesinin temelinde birçok neden var. Bunların başında, işçi sınıfının kendisine ve siyasal temsilcilerine vurulan darbeler geliyor. Siyasal örgütün zayıfladığı ya da başına başka işler geldiği dönemlerde başıbozukluk, sermayeye teslimiyet de artıyor. Geçtiğimiz dört yıl içerisinde olan da bu.

Sermayenin ideolojisine teslimiyet kendini çeşitli biçimlerde göstermekte. En belirgin, “sanayileşme fetişizmi” ve bunun sonucu olan burjuva kuyrukçuluğu. Çeşitli istatistiklerde, planlama raporlarında görüyoruz, okuyoruz: Türkiye’nin millî gelirinde sanayinin payı giderek artıyor; önümüzdeki yıllarda sanayinin millî gelire katkısı tarıminkini aşacak; tarım kesiminin toplam nüfus içerisindeki payı azalıyor vs. vs..

Bunlar hep doğru. Herkes bu verilerden yararlanmak zorunda. Ama çıplak istatistikler tek başına çok şey söylemez. Öyleyse bu verilerin nasıl ve hangi çerçeve içinde değerlendirileceği sorunu çok önemli. Sermaye ve ona teslim olanlarla işçi sınıfı sosyalistleri bu verileri farklı yöntemlerle değerlendirirler; farklı sonuçlara ulaşırlar. Veriler, dünya ve Türkiye’nin bugünkü koşullarından soyutlanıp “iktisat ilmi” çerçevesinde değerlendirilince, emperyalizme bağımlılık, sanayileşmenin, kentleşmenin çarpıklığı ve sınırları, daha ileri üretici güçlerin varlığı bir yana bırakılır, unutulur. 200 yıllık bir tarih yanılgısına düşülerek, geçmişin burjuva önderliğindeki dinamik sanayileşmesi, emperyalizme bağımlı çarpık sanayileşme ile aynı kefeye konur.

Bir kez yanlış yapıldı mı gerisi de geliyor. Sözünü ettiğimiz yanılgı kendini siyasal planda sık sık belli ediyor. Büyük sermayenin siyasal örgütlerine “ilericilik”, “demokratiklik” yakıştırılıyor. Oysa, üretici güçler alanında olduğu gibi, demokrasi alanında da burjuvazi çoktan aşılmıştır. Bu unutuluyor. Burjuvazi “ilerici” kabul edildiği için, aksaklıkların, kötülüklerin sorumlusu olarak başkaları aranıyor. Sözde bulunuyor da. Örneğin, her dönem burjuvaziye sadakatle hizmetten başka bir kusuru olmayan bürokrasi, anti-demokratik uygu-

lamaların suçlusu, gelişimin frenleyicisi olarak gösteriliyor. 12 Mart’la birlikte bu yanılgılar yaygınlık kazandı. Bürokrasi kimilerinin elinde burjuvazinin “günah keçisi” yapıldı. 12 Mart hükümetleri, bürokrasinin “üçüncü yol”cu, “Bonapartist” temsilcileri olarak gösterildi. “Bonapartist” uygulamanın, dışta “üçüncü yol”cu görünerek temelde büyük sermayeye hizmet etmekle görevli olduğu yine unutuldu. Erim-Demirel kapışmalarına, Bonapartizm-burjuvazi, daha da ötesi bürokrasi-halk çelişkileri yakıştırıldı.

Sağlam temele, bilime oturtulmadıkça, bir uç yanılgı ters uçta yanılgıları dürtüklüyor. Türkiye’de, hâkim sınıf diye yıllar yılı göbekli, kasketli, çizmeli ve kimilerince de “kamçılı” ağalara, sonradan görme vurgunculara öylesine şartlanıldı ki, kibar görünüşlü, “kültürlü” ve sinematekçi kapitalistlere hemen “dinamizm” ve “gerçek burjuvalık” yakıştırıldı. Değindiğimiz temel yanılgıda, böyle şartlanmalar ve bunlara duyulan tepki de rol oynuyor.

Yanılgıların nedeni şu ya da bu olabilir; daha önemlisi bunların etkilerinin kırılması. Temel yanılgıların özellikle işçi sınıfı hareketinin baskı altına alındığı, bölündüğü dönemlere denk düşmesi, bu etkilerin kırılmasına ilişkin ipuçlarını veriyor. Baskı dönemlerinin sonuçları olarak yalnızca kapatılan örgütleri, hapse atılan ya da öldürülen insanları, yasaklanan kitapları görmemek gerek. Burjuvazinin ideolojik alanda kazandıklarını da değerlendirme zorunluluğu var. “Kaçış edebiyatı”, seks yayınları ve filmleri neyin ürünüyse “burjuvazinin dinamizmi”, “ilericiliği” türünden görüşler de aynı yerden kaynaklanmaktadır.

Yeni bir toparlanma dönemine giriliyor. Bu dönemde, sermayenin koparıldıklarını teker teker geri almak gerekiyor. Sermayeye karşı mücadeleyi yeniden ön plana çıkarmak gerekiyor. Sermaye ve kuyrukçuları “vülgersiniz”, “sömürü edebiyatı yapıyorsunuz” diyeceklerdir. Varsın desinler. Hedef, dediğimiz gibi sermayeye karşı mücadele; ona akıl hocalığı etmek, bürokrasi vb. gibi “düşmanlardan” korunmak değil.

Yürüyüş, 1975

TÜRKİYE, SOSYALİST HAREKET VE AYDINLAR

Güçlü silah: Teori

Sosyalist hareketin içinde bulunanların çok iyi bildiği bir sözle başlayalım: “Devrimci teori olmadan devrimci eylem olmaz.” Lenin bunu *Ne Yapmalı?*’da söylüyor. Türkiye’de sosyalist hareket ilk bakışta “Ne Yapmalı” sorusunun cevabını vermiş gibi görünüyor. Ama ancak genel anlamda. Yoksa, Lenin’in bu soruya verdiği cevabın ayrıntıları, bugün Türkiye için güncelliğini hâlâ koruyor. Daha uzun bir süre de koruyacak. Örneğin, Lenin yukarıya aktardığımız sözünün hemen ardından, teorinin önemine ilişkin başka açıklamalar da yapıyor. Bunlardan biri özellikle ilginç; aynen aktarmakta yarar var:

... teori, çok defa unutulmuş üç başka etmenden ötürü de önemlidir: birincisi partimizin henüz kurulma süreci içerisinde bulunuşu, ayırt edici çizgilerin henüz belirli bir hal almakta oluşu, hareketi doğru yoldan saptırmaya çalışan öteki devrimci fikir akımları ile henüz kozunu paylaşmamış oluşu.

Hem yukarıdaki alıntı hem de “devrimci teori olmadan devrimci eylem olmaz” sözü bugün Türkiye için güncel. İkincisinin güncelliğini anlamak için somut bir gözlemden hareket etmek yeterli.

Gözlem şu: Türkiye’de işçi sınıfının gelişkinliği ile kıyaslandığında, sosyalist hareketin (ya da devrimci eylemin) ulaştığı boyutlar nispeten yetersiz.

Ya da yeterli erginliğe ulaşamamış durumda. Bunun ilk ağızda akla gelen birçok nedeni var. Akla gelenlerden ilki hiç kuşkusuz sosyalistlerin üzerindeki anti-demokratik baskılar olacak. İşçi sınıfının biliminin işçilere yeterince ulaşamamış olmasının nedeni olarak bu gösterilecek.

Bunun önemli bir etken olduğu su götürmez. Ancak her şeyi bununla açıklamaya çalışmak da doğru değil. Hele anti-demokratik baskılar açısından Türkiye’den hiç de aşağı kalmayan, ama işçi sınıfı hareketinin doğup geliştiği, dimdik ayakta durduğu ülkelerin varlığı düşünülürse! O halde, sözü edilen etkenin önemini unutmadan başka etkenlere de eğilme zorunluluğu var.

Türkiye'deki eksiklik

Mevcut durumu açıklamak için genel teorik çerçeveden hareket ederek Türkiye'nin somut koşullarına eğilmek gerekiyor. Genel teorik çerçeve şu: Sosyalist hareket, sosyalist teorinin belirli bir nicel düzeye ulaşmış işçi ve emekçi yığınlarına ulaştırılmasıyla doğar, gelişir. Yani gelişim sürecinin bir yanında işçi ve emekçiler, diğer yanda sosyalizmin bilimi yer alıyor. İkisinin arasındaki iletici kayış ise aydınlar. Türkiye'de sosyalist hareketin yetersizliğini işçi sınıfının gelişmişliği karşısına görel olarak koyduğumuza göre, özellikle iki sorun üzerine eğilmek gerekiyor: Sosyalist teorinin Türkiye'ye girişi ve bunu sağlamakla yükümlü olan aydınlar. İlk engel, Türkiye'de aydınların sahip olduğu özel konumda görünüyor. En başta aydınların düzene tepki duymaları ve bu düzeni değiştirecek araçların aranişına girmeleri gerekiyor. Oysa Türkiye ve benzeri ülkelerde aydınların kurulu düzenle olan ilişkileri uzunca bir süre bu tepkiyi önemli ölçüde önledi. Daha açık söylersek: Türkiye'de burjuvazinin nispi güçsüzlüğü, burjuvazinin adına devleti yönetecek tabakalara özel bir önem ve konum kazandırdı. Bu tabakalar yıllar yılı düzenin adaletsizliklerine tepki duyacak yerde, kendilerini düzenle ve onun başında bulunan devletle özdeşleştirdiler. Daha doğrusu onlara bu olanak sağlandı. Burjuvazinin nispi güçsüzlüğü, aydınlara uzunca bir süre sırf aydın oluşlarından dolayı özel bir rant tanıdı. Bu açıdan, Türkiyeli aydınların, genel olarak alındığında, 1850'lerde Çarlığa karşı mücadelede başı çeken Rus aydınlarından çok farklı olduklarını belirtmek gerek. Türkiye'deki aydınların bu niteliği, iki gelişme ile son buldu: Burjuvazinin güçlenerek iktidarda aydın vesayetine ihtiyaç duymaması ve buna paralel olarak işçi sınıfının gelişip güçlenmesi.

1860'lardan 1960'lara

Bu nesnel gelişim, aydınların önce kendi konumlarına tepkinin bir sonucu olarak değişik ideolojilere, görüşlere yönelmelerine yol açtı. Aydınların toplumda özel konumları olduğu dönemleri simgeleyen Kemalist ideoloji artık yeterli değildi. Düzene karşı tepkinin dili olarak farklı bir çerçeve aranıyordu. Aydınlardaki bu tepkinin ve ideolojik boşluğun sonucunda bilimsel sosyalist teori ağırlıklı olarak 1960'lardan sonra bu kesimde etkinliğini göstermeye başladı.

Rusya örneğini hatırlatmakta yine yarar var. Narodnik çıkışların sonuçsuzluğu ve özellikle 1860'lardan itibaren işçi sınıfının giderek gelişmesi, aydınları Marksizme itiyor. Emeğin Kurtuluşu grubu ve Plehanov'un devrim tarihindeki önemleri burada. Eski Narodniklerin önemli bir bölümü Marksizmi seçiyor ve iletici kayış görevini yükümleniyor. Türkiye'de ise aşağı yukarı benzer biçimde Kemalizmin çözümsüzlüğü, aydınların konumundaki değişikliklerle birlikte onları sosyalizme itiyor.

Rusya'da sosyalist teorinin aydınlar arasında tanınması klasiklerden yapılan çevirilerle başlıyor. Rus aydınlarının büyük çoğunluğu bunları benim-

siyor. Ama bütün bunlar 1860'larda başlıyor; Türkiye'deki benzer gelişme ise 1960'larda. Arada yüz yıl fark var. Ve yüz yıllık bir devrimci deney birikimi var. Türkiye'nin özelliği, Türkiye aydınlarının klasiklerle, en sapkınından en tutarsızına kadar tüm "devrimci deney" ve "teori"leri aynı anda öğrenir durumda kalması. Bu kaçınılmaz bir olgu. Burjuvazinin kitap yasağı uygulaması dışında bunun önüne geçmesinin yolu yok. Ama bunun anlamı, önemi büyük. Bunu görmek için son 5-6 yılın yayın örneklerine bakmak yeterli. 12 Mart öncesinin Türkiyeli aydını, öğrencisi oldukça yoğun biçimde Alberto Bayo'ya, Douglas Bravo'ya, Marcuse'ye, Cohn Bendit'ye, Carlos Marighella'ya ve diğer "ünlü gerillacılar"ın eserlerine boğuluyor. Yayınevlerinin bu kişileri tanıtmasına hiçbir itiraz olmamalı. Ancak bu arada aynı okur kesiminin Marx'ı, Engels'i ve Lenin'i ne ölçüde tanıdıkları da önemli. Çünkü düzensiz bir biçimde beslenenlerde çeşitli sindirim bozukluklarının görülmesi gibi, düzensiz ve eleştirisiz biçimde okuyanlarda ideolojik sapmaların görülmesi olağan.

Söz konusu yayınlarla "dünya devrimci pratiğinin öğrenilmesine" değiniliyor. Ama bu pratiğin öğrenilmesiyle birlikte eleştirilmesi de gerekli. Bu eleştiri hangi çerçeve içinde yapılacak? Bu çerçeveyi kuracak malzeme, yani sosyalizmin temel klasikleri elde yeterince var mı? Bu soruya olumlu cevap vermek mümkün değil. Olumlu cevap verilemediği için de Türkiyeli aydınlar ve farklı niteliklere sahip olsa da bunların arasında sayılabilecek olan öğrenciler, yeterli bir eleştiri süzgecine sahip olmadan Marighella'yı, Cohn Bendit'yi okuyorlar. Türkiye'de sosyalist düşüncenin aydınlar arasında gelişimi günümüze, daha doğrusu 1971'e dek ağırlıkla böyle oldu.

Kısır döngü kırılacak

Ama bütün bu söylediklerimizin bugün hiç olmazsa bir ölçüde aşıldığını söylemek mümkün. Ortada bir kısır döngü var. Ama kısır döngü kırılmayacak döngü demek değil. Türkiye'de işçi sınıfı ve onun sendikal mücadelesi giderek gelişiyor. Bunun yanında, yetersiz saymamıza rağmen sosyalist hareket de önemli adımlar atmış durumda. Kısır döngüyü kırarak olan etkenler bunlar. Sorunu yalnızca aydınların, öğrencilerin kendi bağımsız gelişmelerine bağlamak yanlış olur. Küçük burjuva aydınların temel, belirgin özellikleri çabuk yılmak, "bu iş bizde olmaz" görüşüne kapılmak ve bunların sonucunda "kolay" gibi görünen yollara sapmak. Onları bundan alıkoyacak güç ise işçi sınıfının etkinliğini daha çok duyurması, sosyalist hareketin örgütlenme düzeyinde ileri adımlar atması. Yani, "bu işin bizde de olabileceğinin" somut olarak kanıtlanması. İşçi sınıfı, bunun en güçlü kanıtını 15-16 Haziran'da verdi. Bu olayların en umutsuz, en güvensiz aydınlar üzerinde dahi olumlu, çarpıcı etkileri olduğunun unutulmaması gerek.

“İSMAİL CEM-ECEVİT TARTIŞMASI” ÜZERİNE

Politika gazetesinde İsmail Cem ile CHP Lideri Ecevit tartışıyor. Tartışma konuları arasında, devlet ve bürokrasi üzerine olanı özellikle ilginç. En başta, taraflardan her ikisi de konunun “özel ilgi alanları” içine girdiğini söylüyor. Böylece, konu üzerinde “derine gidilebileceği” anlaşması ile tartışma başlıyor. İlginç tezler ileri sürüldüğünü kabul etmek gerek. İlginç olmaktan da öte, Ecevit’in söylediklerinin siyasal pratiğe uzantısı var. Ya da en azından böyle olacağını hesaba katmak gerek.

Siyasal parti aracılığıyla pratiğe uzanan düşüncelerin kaynağına gitmek zorunlu. Kaynak, İsmail Cem’in başlarda sorduğu bir soruyla ortaya çıkıyor: Devlet, “sınıfsal bir araç mıdır”?

Devlet bağımsız mı?

Tartışmanın kaynağı bu soru. Ancak bu sorunun da kaynağına gitmek gerekiyor. Bu da, soruya yol açan nesnel ve nesnel olmayan verilere eğilmekle mümkün. Gerçekten de devleti sınıf ya da sınıflardan bağımsız görmenin nesnel ve nesnel olmayan temelleri var. Nesnel olmayan temel, idealist mantık. Devletin, genel olarak topluma yabancı oluşunu, sınıflardan bağımsızlık biçiminde değerlendirmek. Daha da somuta inilebilir. Devletin kişilikleşmiş biçimi olan bürokrasi, genel olarak bazı imtiyazlara sahip. Bunlar, burjuvazininkilere kıyasla daha kurumlaşmış imtiyazlar. Bürokrasiyi topluma yabancı yapan unsurlardan biri bu. Ancak bu onun burjuvaziye yabancı oluşu anlamına gelmiyor. Çünkü son tahlilde bu imtiyazlar burjuvazinin genel ve sınıfsal imtiyazlığının yani egemenliğinin güvencesi. Bunların korunması için birer araç. Örneğin kimi ülkelerde polis öldürmenin burjuva öldürmekten daha büyük suç oluşu, polisi burjuvazinin dışında ve üzerinde yapmaz. Mesele bu kadar basit.

Yanılığının nesnel olan temeli ise, devletin belirli dönemlerde gerçekten de sınıflardan bağımsız bir niteliğe sahip olması. Ancak, söylediğimiz gibi, bunun koşulları belirli ve kısıtlı. Birincisini *Alman İdeolojisi*’nde Marx açıklıyor:

Devletin bağımsızlığına sadece zümrelerin, çıkar zümrelerinin gelişerek sınıflar haline gelemedikleri ülkelerde rastlanmaktadır bugün. Yani, öteki gelişmiş ülke-

lerde ortadan kalkmış olan zümrelerin hâlâ bir rol oynayabildikleri, yani karma bir düzenin hüküm sürdüğü ve halkın belli bir bölümünün öteki bölükler üzerinde hâkimiyet kuramamış olduğu ülkelerde rastlanmaktadır.

İkinci koşul ise bağımsızlıktan çok arabuluculukla ilgili. Sınıfsal çatışmaların son derece keskinleştiği dönemlerde, toplumun kendi kendini yıkıp yok etmemesi için, devlet sınıflar arasında bir uzlaştırıcı görevi üstlenebiliyor.

Türkiye’de devlet ve bürokrasi

Artık Türkiye’ye dönmek gerek. Devletin “sınıfsal bir araç” olup olmadığı, Türkiye’de daha çok soruluyor. Çünkü Türkiye’nin “çok kendine özgü” bazı koşulları olduğunu söylemek kolay. Ancak yalnızca söylemek kolay, “özgünlük” adına söylenenlerin çoğunu kanıtlamak ise imkânsız.

Alman İdeolojisi’nden yapılan alıntıda belirli koşullar öngörülüyor. Bu koşulları, bu ortamı Türkiye yıllar önce aştı. Türkiye’de bugün sınıfların değil, zümre ya da tabakaların varlığından söz etmek, en azından 60 yıl geride kalmak demek. Ancak şu söylenebilir: Türkiye’de sınıfların toplumda netleşmesi, gelişmiş kapitalist ülkelerle kıyaslandığında görece olarak yeni. Bu ise bizi yalnızca şu sonuca götürür: Türkiye’de, egemen sınıf burjuvazi ile bürokrasi arasındaki diyalog Batı’daki kadar köklü bir geleneğe sahip değil. Bu geleneksizliğin pratiğe yansıyan pek çok sonucu var. Bu sonuçlar, kimilerini Türkiye’de bürokrasinin hiçbir sınıfın “mal”ı olmadığı genel sonucuna götürüyor. Böylelikle, Türkiye’de çok “orijinal” koşulların varlığından söz ediliyor.

Burjuvazi-bürokrasi diyalogundaki yetersizlikten çok daha “orijinal” sonuçlar çıkarmak doğru değil. Hele, bürokrasinin burjuvaziden bağımsızlığı ve ayrıca bir “bürokratik ideoloji”nin varlığı gibi sonuçlar çıkarmak hiç doğru değil. Türkiye’de bu sonucu ortaya koyan bir dönemin yaşandığı ileri sürülüyor: 1923-1950 dönemi. Oysa bu dönemde olup bitenler, bürokrasinin güçlenen burjuvaziden bağımsızlığını değil, tersine bağımlılığını kanıtlıyor. İlk olarak 1930’ların devletçiliğinin (kimileri buna bürokrat egemenliğinin zirvesi diyor) dünya bunalımının etkilerinden korunmak için burjuvazinin koştuğu bir sığınak olduğunu hatırlamak gerek. İkinci hatırlatmayı, 1895’te, “Halkçılığın Ekonomik İçeriği”nde Lenin yapıyor:

Bürokrasi, burjuvazinin derebeylere karşı, daha genel olarak eski soylu kurumlarının temsilcilerine karşı ilk siyasal silahıdır: Soylu toprak sahiplerinin değil, burjuvazinin siyasal egemenlik sahnesine ilk çıkışıdır.

Devletin ve onun bürokrasisinin “sınıfsal bir araç” olup olmadığı konusunda söylenecekler, bunlar. Türkiye’ye özgü temel farklılıklar aramak kısır bir çaba. Ama Türkiye’nin bugünkü somut politik koşullarına ilişkin çözümlemeler yapmanın anlamı büyük. Bunun için geçerli olan genel teorik çerçeveyi reddetmek değil, içini Türkiye pratiğiyle doldurmak gerekiyor.